

Мищенко Ю. В., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПРОСТОРОВА УЯВА В ТОПОНІМІЧНОМУ ДЕЙКСИСІ КОЗАЦЬКОГО ТРАВЕЛОГУ

На основі «Журналу» подорожі гетьмана Д. Апостола 1728 року досліджено роль топонімів та апелятивів у дейкисі для вираження просторових уявлень невідомого автора. Установлено типологію топонімів, які вжито у щоденнику подорожі. Досліджено «географічний стрижень» наративу, а також способи, якими дейктично автор маркував чітко окреслений простір на противагу символічному, більше та менше відомі йому локусу.

Ключові слова: *топонімія, дейкис, просторова уява, травелог, місто.*

Актуальність дослідження топонімічного дейкисису у пам'ятках XVIII ст. зумовлена поглибленням досліджень та систематизацією знань про староукраїнську мову, її дейкис зокрема. Також українська лінгвістична наука дедалі більше використовує різні види щоденникових записів як джерело дослідження історії мови. Вивчення нових діаріушів важливе не лише поповненням джерельної бази, але й приростом знання щодо варіацій та закономірностей староукраїнської мови в різних її стилях. Крім того, вираження просторових уявлень людини у письмовій мові перебуває на перетині кількох гуманітарних наук та дедалі більше стає предметом міждисциплінарних досліджень.

Наукова новизна визначається тим, що у статті вперше проаналізовано травелог «Краткій журналъ» невідомого писаря гетьмана Данила Апостола щодо вираження просторових уявлень засобами дейкисису.

Мета стаття – дослідження засобів топонімічного дейкисису, якими автор виражає просторову систему координат. **Об'єктом** дослідження є дейктичні засоби вираження просторової системи

координат староукраїнської мови. **Предметом** дослідження є вираження просторової картини світу у журналі подорожі гетьмана Данила Апостола 1728 року засобами топонімічного дейксису.

Дослідженням просторових уявлень давніх людей займалися Ж. Ле Гофф, Є. Мельникова, А. Подосінов, С. Якобсон та інші. Поняття дейксису ввів французький лінгвіст Е. Бенвеніст у своїй фундаментальній праці «Загальна лінгвістика». Пізніші дослідники, зокрема Дж. Лайонз, уже чітко виокремлюють часовий, просторовий і предметний дейксис, а К. Клюєва включає топоніми до засобів вираження дейксису [6, с. 40]. Українські діаріуші XVIII ст. досліджували В. Горобець та О. Зінченко. Дейксис різножанрових текстів староукраїнської мови вивчали О. Ніка, Г. Наєнко та Ю. Олешко.

Вираження просторових уявлень людини у мові належить до найбільш архаїчних. Система просторових координат мовця завжди є суб'єктивною, а тому відбиває як індивідуальні уявлення людини, так і конкретного етносу, епохи. Членування світу на частини, елементи системи координат, вузлові точки простору наратор здійснює через лексичну та граматичну систему мови на певному історичному етапі та в межах конкретного стилю і жанру. Саме цей складний апарат мовних засобів оповідач застосовує, аби показати своє ставлення до об'єктів матеріального світу, їхніх відношень між собою у просторовій системі координат. Система сигніфікатів для позначення географічних об'єктів та категорія часу входять до хронотопу, які у поєднанні з референтною структурою формують дейксис [6, с. 34].

Просторові уявлення давніх людей є об'єктом дослідження не лише істориків та антропологів, а й істориків мови та літератури. Адже просторові уявлення людей (до утвердження «компасної орієнтації» за сторонами світу та картографічного принципу), зазвичай невідрефлексовані, впливали на наратив, що розгортався у просторі, який міг сприйматися як нейтральний, емоційно забарвлений, символічний, сакральний, орієнтований на певні центри (вузлові точки) [4, с. 3]. Для історії мови важливо дослідити у діахронічному зрізі, як змінювалися мовні засоби для позначення простору у зв'язку з розвитком мови або зі зміною системи географічних координат.

Суб'єктом, просторові уявлення якого досліджено, є анонімний автор «Журналу» подорожі гетьмана Данила Апостола до Москви 1728 року. Особа автора лишається наразі для нас невідомою. В. Горобець відносить автора до канцеляристів з почту гетьмана, а сам текст – до документальних хронік, «що нагадують поділені за числами місяця оповіді-репортажі» [3, с. 102]. Рукописний текст журналу вперше опрацював та видав друком Михайло Судієнко 1853 року у Києві [9]. Варто зазначити, що сам невідомий писар називає свій «Краткій Журналъ о поездѣ в Москвѣ гасневелможного Его милости Пна Даніла Апостола войскъ Его Императорского величества Запорожскыхъ обонихъ Сторонь Днѣпра Гетмана» діаріушем.

Важливо зауважити, що значна частина нарративу журналу стосується переміщень у просторі або ж проживання у незвичному для оповідача середовищі. Саме тому маємо справу з травелогом-діаріушем [7]. Діаріуш та його підвид – травелог на той час були надзвичайно популярними в європейській культурі. Фактично одночасно із травелогом невідомого писаря було створено ще один зразок цього жанру – «Діаріуш подорожній» Пилипа Орлика [5, с. 31], а рідний син гетьмана – Петро, менш ніж за рік до «Краткого журналу» завершив свій діаріуш, що також містив чимало елементів травелогу [1]. Анонімний писар фіксував у журналі передусім важливі державні справи: церемонії, отримання, надсилання та розгляд ділової кореспонденції, письмові, усні накази гетьмана, його зустрічі з імперськими посадовцями та монархом. Однак його стиль був неоднорідним. Зокрема, можна виокремити щонайменше дві манери письма, які різняться за лексиконом та різними стильовими особливостями: переказ змісту офіційних документів та передання усних персональних вказівок гетьмана [7, 4.06.1728, з. 31]. Крім того, відсутність системи вживання синонімів різного походження (церковнослов'янське, польське, українське) на позначення того самого денотата свідчить про певну свободу викладу думок анонімного автора або хоча б про вільний виклад думок тих, хто йому диктував текст. Автор травелогу часто в різний спосіб повідомляє про те, що жодних важливих подій для запису не було. Крім того, факт припинення ведення журналу з невідомих причин до виїзду з Москви свідчить

про те, що це не був документ, який мусив обов'язково містити інформацію про усі дні подорожі. Тобто тут прослідковується вибірковість автора. Отже, текст щоденника-травелогу дає можливість дослідити просторові уявлення та вузлові точки або самого невідомого писаря, або ж колективного наратора (до складу якого входив і гетьман Данило Апостол).

Загалом Е. Бенвеніст визначив, що «я» наратора є першим безумовним центром оповіді: «Такі вказівники *дейксису*, вказівні займенники, прислівники, прикметники. Вони організовують просторові та часові відношення навколо «суб'єкта», прийнятого за орієнтир: це (сесі), тут (ісі), тепер (maintenant) і їх різноманітні кореляти – то (cela), учора (hier), минулого року (l'an dernier), завтра (demain) і т. д.» [2, с. 296]. Тобто, будь-який наратив включає в себе поєднання просторового, часового та персонального дейксису (враховуючи різні класифікації дослідників).

Топонімічний дейксис у «Журналі» виражений за допомогою іменників, прикметників, займенників та прийменників. Увесь топос тексту можна поділити на мікротопонімію та макротопонімію разом з апелятивами. У тексті наратор вирізняє такі типи макротопонімів: *городі-міста, містечка, села, ДЕРЕВНИ, замки, фортеці, слободи, ріки, ліси, пуці*. Окрему групу макротопонімів становлять хороніми – назви країн та великих територій (*Сербія, Запоріжжя, Крим* тощо). До мікротопонімії належать такі топоніми та типи топонімів: *церкви, собори, монастирі, палаци (дворці), палати [журнал], двори, дома*. Близькими до мікротопонімії є апелятиви такі, як *хутори, шляхи, млини, городи, сади, ізби, кордони (гриницы)* тощо. Серед таких апелятивів також є об'єкти, які можуть позначати абстрактне та конкретне водночас. До таких слів належить *ратуша, квартаера*, та інші. Так, слово *квартера* може означати як місце тимчасового розташування чи ночівлі – «*квартерою стоалъ*» [7, 13.02.1728.з.2], так і конкретне помешкання, підкреслене присвійним займенником «свій» – «*повернулася на свою квартаеръ*» [7, 21.02.1728, з.5]. До цієї ж категорії належать і деякі хороніми – назви козацьких полків та сотень, які можуть позначати як межі конкретної території («о скупленних Великороссійскими людми у Малороссіанъ кгрунтах и

землях з полку *Нѣжинского*» [9,1.08.1728, с. 7], так і військовий підрозділ.

Просторові уявлення наратора травелогу автор реалізував за допомогою прийменників *до, в(ъ), на, од, к, з, за, о, близь* і слів на позначення руху (іменників, прикметників, займенників, дієслів, дієприслівників): *приѣхавши ...в село Ёсмань* [7, 9.02.1728, з.1], *Покѣпиль до Дворѣ тасневельможного* [7, 4.06.1728, з. 31], *З Кричина рано приѣхали* [7,12.02.1728, з.2]. У наративі вони формують темпоральний дейксис, «представлений часовою тріадою» [10, с. 509]: минуле: *писанъ, ѹчинили* [7,12.08.1728.з.52], теперішнє: *имѣеть* [7,24.06.1728, з.37] *сеґо лѣта* [7,4.06.1728.з.31] *н(ы)нѣ* [7.29.07.1728,з.48] *та* майбутнє *бѣдет ѹхат* [7, 12.04.1728 з.21].

«Географічним стрижнем» (тобто локусом, де склалася найбільша концентрація описаних у хроніці подій [13, с. 36]) діаріуша 1728 року є міста Глухів (з якого розпочинається подорож) та Москва, куди прямує гетьман із супроводом. Зокрема, у тексті *Глухів* (не рахуючи прикметників *глухівський* чи використання слова *город* у сенсі *Глухів*) згадується 80 разів, а *Москва* – 75 разів. Для порівняння, *Київ* згадується 13 разів. Ознакою обох вузлових точок є явище, подібне до того, яке Т. Радзівська називає «розфокусуванням», коли відбувається перетин двох дійктичних позицій автора [12, с. 142-143]. Так, спершу автор позначає подію виїзду гетьмана з Глухова дієсловом докон. в. мин. ч. *внѣхалъ з Глѣхова*, однак у наступних реченнях відбувається повернення до подій, які цьому передували – *опровожали за Глѣховъ и когда внѣзидиль его велможность з города и града мѣзника* [7, 9.02.1728, з. 1]. Подібне, нехарактерне для інших частин тексту, повернення у часі також відбувається під час в'їзду до Москви. Спершу автор пише про те, що гетьман з оточенням *по обѣдѣ приѣхали въ Москвѣ*, а вже в наступному реченні повертається до події, яка цьому передувала – зустріч із представниками козацької старшини *близ до Донского монастыря* [7, 19.02.1728, з. 4], який на той час був за межами міста Москви. Під час опису топонімії Москви можна помітити й таку особливість, що це місто жодного разу не зазначене як «город», натомість, в її межах наратор виокремлює город Кремль – *поѣхалъ въ ...город Кремль* [7, 25.02.1728, з. 12]. З одного боку, вживання означувального слова «город» до кремлів, зокрема

Московського кремля у староросійських документах на той час ще було поширеним явищем, однак із меншою частотністю, ніж у «Журнали» [11]. Таким чином автор травелогу не лише виокремлює цей локус як особливий, стрижневий для Москви, але й апелює саме до таких архаїчних значень слова «город», як *мур*, *огорожа*, *фортеця* [16, с. 571]. Москва в наративі набуває ознак не лише реального, чітко окресленого, з усіма мікротопонімами, але й символічного простору. Тут розташовані ті мікротопоніми, які відвідує гетьман (*Дворецъ монаршій* [7,6.09.1728, з.65], *Кремль*, *Собор* (імовірно, Василя Блаженного), *Новодівичий монастир*, *Малоросійський двір* тощо). Те, що «квартири» (їх було 2) гетьмана тісно пов'язані з егоцентризмом щоденника, свідчить вказівка на мікротопоніми з прив'язкою до житла супроводу Д. Апостола «дейктичного центру»: *въ церквѣ святихъ мученикъ Флора и Лавра близь квартири Ясневелможного будучой* [9, 25.03.1728, с. 27]. Саме особа гетьмана є центральною у персональному дейксисі. У ті дні, коли писар робив запис, він зазначав дії, які робив гетьман Д. Апостол. Його особа зазначалася титулом *ясневелможный* а також дієсловом минулого часу 3-ї ос. од. (*былъ* [7, 14.04.1728, з.22]). Персональний дейксис виражений займенниками (*они* [7.14.04.1728, з. 22], *онъ* [7.13.08.1728,з.53], *ганіє* [7,24.06.1728, з.37] та ін.) та великою кількістю власних імен і титулів. Персональний дейксис пов'язаний із просторовим, наратор зазначає, з якого міста походить чи прибула певна особа: *села Дѣшатина жителя Івана Малченка* [7, 12.08.1728, з. 52], *о татарах... с Кѡбанѣ к Азовѣ* [7,13.05.1728,з.27].

Міста слугують у топонімічному дейксисі або простором, де щось відбувається, або ж об'єктом-орієнтиром певної події, що відбувається біля чи між ними: *о проявившойся на низу за Астраханю моровой язвѣ* [9,20.08.1728, с. 110]. Також може бути додаткове уточнення відстані до об'єкта, до/від якого здійснюється рух: *потребное число подводъ....въ Новгородокъ (як там недалекое расстояние) вистатчили....* [9,21.05.1728, с.58], *...прнехали в село Крчично од деревнѣ Извнцѣ за 30 верстѣ...* [7,11.02.1728. з.2].

У наративі автора часто, коли мова йде про міста з фортифікаціями (де розташована військова адміністрація), пріоритет у дейксисі надається укріпленням (замку, фортеці) як

осередку влади, а не топоніму вищого порядку (місту): *о том провіантѣ писать въ замокъ Гадяцкій* [9,18.06. 1728 с. 71]. Натомість, Гадяч як місто у тексті фігурує рідше.

Обізнаність автора чи (та) ймовірного адресата щоденника з конкретним топонімом часом дійктивно виражена прикметниками, які вказують на належність. Ті географічні об'єкти, які добре відомі суб'єктові (авторові) та читачеві, подано лише власною назвою, а усе маловідоме – з означеннями, що несуть додаткову інформацію. Так, упродовж шляху з Глухова до Москви усі населені пункти записано з позначенням типу поселення: *в городъ Орелъ, в городъ Калѣѣ, в село Глотовъ* [7,13.02.1728, з.3]. Імовірно, виражають новизну та необізнаність автора дійктивні займенники: *в томъ селѣ* [7,13.02.1728 з.2] чи конструкції-анафори: *в выше означенной деревни* [7,11.02.1728, з.2]. Показовим є речення, у якому писар наводить перелік локусів, охоплених «морвою язвою»: *о проавшойста в Цариградѣ в Крымѣ и в Полскомъ городѣ Бродахъ* [7,14.04.1728, з.22], у якому, вочевидь, Броди зазначені як місто, а також марковані підпорядкуванням польському монархові. Далі в тексті автор вживає цей топонім у тому ж переліку, однак уже без прикметника. Подібне бачимо також у переліку звільнених арештантів за образу монарха: білоруське місто Мстиславль, з якого походив один із колишніх в'язнів – Сидор Денисов, позначено як місто «*полской нации*», тобто (у цьому контексті) належне до Речі Посполитої [9, 3.08.1728., с.98]. Натомість у фрагменті, де гетьман Д. Апостол просить конотопського сотника придбати товар у Гданську, будь-які уточнення відсутні. Очевидно, що для автора це місто знайоме та добре відоме як великий центр міжнародної торгівлі [7, 4.06.1728, з.31].

Для (колективного) наратора, поміж інших природних володінь, *лѣс* найчастіше вже є не просто апелятивом, а топонімом, коли означення перетворюється на назву. Зокрема, з опису подій у *чорномъ лѣсѣ* [9, 3.09.1728, с. 122-123] випливає, що ставлення до нього близьке до уявлень середньовічної людини Західної Європи: це дуальний простір, який є одночасно і ресурсом, і місцем перебування людей праці (тут – підприємливих та пасічників), хоча епітет *чорний* вочевидь перегукується з «гущею» та «темрявою лісів» у давніх текстах [8, с. 74].

Низка ознак дає можливість окреслити групову ідентичність (колективного) автора. Зокрема, ранньомодерна ідентичність автора корелює з хоронімами територій, звідки приїхала делегація гетьмана Д. Апостола. Зокрема, таких макротопонімів можна виокремити два: *Малага Росейя* і *Україна*. У тексті щоденника хоронім *Малага Росейя* вжито 69 разів, а *Україна* – 6. Зокрема, макротопонім *Україна* вжито двічі з прийменником *на* і 4 рази з прийменником *в*. Переважно в тексті обидва топоніми вжито у знахідному відмінку як напрям руху – повернення додому: *о привезеню онух в Малюю Росейю з собою когда его преосвященство бѣдет ехат на Украинѣ* [7, 12.04.1728. з.21].

Із контексту можна припустити певну тотожність між двома самоназвами держави, які використовувала козацька еліта Війська Запорозького. Інші контексти вказують на те, що для автора травелогу *Малага Росейя* – це саме та автономна територія козацьких полків, яка перебуває під владою гетьмана. Так, саме *Малага Росейя* у дейксисі наділена таким атрибутом, як кордон: *...всѣ жиуди з Малой Россиі за границу вислани...* [9, 25.06.1728, с.74]. Також дейктичну вказівку на кордон використано щодо похідного етноніма-громадянства русинів, які жили на території Війська Запорозького: *между Путивлскимъ уездомъ и слободскими полками зъ Малороссіанами еще прежнихъ старихъ годовъ чинена была граница...* (9, 11.04.1728, с. 41). Також дейктичними засобами *Малага Росейя* відмежована від Запоріжжя, яке тоді було під протекторатом Османської імперії. Тому «малоросійський дейксис» автора цілком збігається з тогочасною ідентичністю козацької старшини, коли слово топонім *Україна* стає неофіційним, «побутовим» [14, с. 30]. Цим можна пояснити те, що у франкомовному «Щоденнику» Петра Апостола, де описано більш побутові та особисті речі, частота вживання слова *Україна* є значно вищою [1]. Щодо дейксису України, у «Журналі» він зустрічається як вказівка про повернення гетьмана додому (тоді територія України та Малої Росейі збігаються), або коли вказано на події, які пов'язані з Черніговом, Глуховом або Києвом, тобто північню Лівобережжя, або ж навіть західними межами козацьких полків. Таким чином, макротопонім *Україна* вказує на певний символічний простір.

Усвідомлення перебування «не вдома» у Росії та очікування щодо повернення додому (самого колективного автора чи персонажів наративу) дійсно виражені такими топонімами чи апелятивами: *одправились в Малюю Росію в домн свои* [7, 13.06.1728 з.33], *за возвращеніемъ же его ясневелможности в Малюю Росію до Глухова* [7, 7.06.1728, з.32].

Отже, просторові уявлення колективного автора травелогу 1728 року виражені у тому числі через топонімічний дейксис, який тісно пов'язаний з апелятивами. Під час переміщення суб'єкта у просторі наратив змінює точку відліку на географічній мапі. Властиво, що в наративі топонімічний дейксис (як складник просторового) майже завжди трапляється в реченнях у поєднанні з часовим та персональним дейксисом (хто – коли – де). Топонімічний дейксис відображає вузлові точки («географічний стрижень») наративу, зокрема гетьманську столицю Глухів та Москву, звідки переважно наратор робить записи. Деталізація означення топонімів за допомогою прикметників та займенників виражає рівень обізнаності наратора з географічним об'єктом. Дейктика хоронімів засвідчує український патріотизм автора. Поза сумнівом, жанр травелогу є надзвичайно перспективним для наступних досліджень дейксису староукраїнської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Апостол П.* [Лазаревський О.] Дневник Петра Даниловича Апостола (май 1725 г. – май 1727 г.). *Киевская старина*. 1895. Т.50. №7/8. Отд.2. С.100-155.]. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/star08.htm>.
2. *Бенвенист Э.* Общая лингвистика; пер. с фр. М. : Прогресс, 1974. 448 с.
3. *Горобець В. Й.* Діаріуші – визначні пам'ятки української писемності XVIII ст. *Історичні джерела та їх використання*, в. 7. К., 1972.
4. *Древнейшие* государства Восточной Европы / ред. Г. В. Глазирина. 2006 год: Пространство и время в средневековых текстах М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. 552 с.
5. *Зінченко О. З.* «Домашній протокол» 1717-1767 рр. генерального підскарб'я Якова Марковича в контексті українського щоденникарства XVIII ст.: дис. канд. філол. наук, спец.: 10.01.01. К. : Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, 2017. 187 с.

6. *Клюева Е. В.* Актуализация пространственно-временного дейксиса в языке электронного общения: на материале немецкоязычных Интернет-дневников: диссертация кандидата филологических наук: 10.02.04. Москва, 2016. 179 с. Германские языки OD 61 16-10/586 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17235/45-Korkishko.pdf>.

7. *Краткій Журналь ... Даниїла Апостола. 1728.* IP НБУВ, фонд VIII 162/80/ з.85.

8. *Ле Гофф Ж.* Середньовічна уява. Переклад з франц. Я. Кравця. Львів: Літопис, 2007 350 с.

9. *Матеріали для отечественной истории / вид. М. Судиенко.* Київ: Універ. тип., 1853 / [вид. М. Судиенко]. Київ: Універ. тип., 1853. 124+168+318с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001133>. [in Russian].

10. *Олешко Ю.* Дейксис староукраїнської проповіді XVII століття. *Studia linguistica.* 2014. Вип. 8. С. 508–511. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stiling_2014_8_83.

11. *Национальный корпус русского языка.* URL: http://ruscorpora.ru/old/search-mid_rus.html.

12. *Радзівєвська Т. В.* Щоденникові записи як наративізація особистого досвіду. *Стил.* 2008. № 7. С. 139–150.

13. *Суровенков Д. И.* Категория пространства в хронике Комита Марцеллиана (в контексте ранней латиноязычной христианской хронистики). *Древнейшие государства Восточной Европы.* М., 2010. С. 23–72.

14. *Яковенко Н. М.* Життєпростір versus ідентичність. *Дзеркала ідентичності.* К. : Laurus 2012. 472 с.: іл.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

15. *Краткій Журналь о поездѣ в Москвѣ гасневелможного Его милости Пна Данила Апостола войскъ Его Императорского величества Запорожскихъ овоиъхъ Сторонъ Днѣпра Гетмана. 1728.* – IP НБУВ, фонд VIII 162/80/ - з.1, 21.

СЛОВНИКИ

16. *Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1982. Т. 1: А - Г / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. 1982. 632 с.*

Стаття надійшла до редакції 03.02.2020 р.

*Mishchenko Y. V., Master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**SPACE IMAGINATION IN TOPONYMIC DEIXIS IN 1728 YEAR
HETMAN D. APOSTOL TRAVELOGUE**

In the article expression of space imagination with toponyms based on Ukrainian Hetman Danylo Apostol travel journal (1728 year) is considered. The travel journal of the 1728 year belongs to dairy or travelogue which was very popular in European culture in the XVIII century. In the research short characteristics of this type of Cossack chronicle are explained.

Toponymic deixis (a part of space) is always used with temporal and personal deixis in the narration. This article shows an attempt to make a complex typology of toponyms and similar topography objects in Ukrainian lands and Eastern and South-Eastern Europe. In the paper «geographical centre» i.e. where hold the biggest number of events of narration were analyzed. An analysis shows that the toponymic deixis centre of narration was in Hetman capital Hlukhiv city. Also, it was given a short explanation of a term horod (зopод) in this dairy. This research finds grammar categories and lexical tools expressing events and a person's movement in, between or near towns, villages and other geographical objects. It investigates a category of a forest when it becomes a toponym with own location and characteristics. In this article considered how the author of travel journal marks familiar and far people settlement and in what way writer points well-determined and symbolic spaces. It concluded a strong correlation in detailed description (with name of type and for unknown (for the author or his potential readers) towns.

A content analysis demonstrates aspects of using the most common words «Malaya Roseya» and «Ukraina» marking Ukrainian Hatmanate territory. Comparing using names of Cossack state and Ukrainians lands («Malaya Roseya» and «Ukraina») with other dairies of the same epoch and the same social group testify political and ideological views of travelogue's author.

Keywords: deixis, toponymy, town, travelogue, space imagination.

REFERENCES

Apostol, P. (1895). [Lazarevskiy O.] Dnevnyk Petra Danylovycha Apostola (mai 1725 h. – mai 1727 h.). Kievskaya starina. T.50. №7/8. Otd.2. S. 100-155.]. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/star08.htm>. [in Ukrainian].

Benvenist, E. (1978) Obshchaya lingvistika. Moskva.: Progress. [in Russian].

Horobets, V. I. Diariushi – vyznachni pamiatky ukrainskoi pysemnosti XVIII st. *Istorychni. dzherela ta yikh vykorystannia*, v. 7. K., 1972. [in Ukrainian].

Drevneyshie gosudarstva Vostochnoi Evropy. (2010) [Red. G.V. Glazirina] 2006.: Prostranstvo i vremia v srednevekovykh tekstakh. Moskva. [in Russian].

Kliueva, E. V. (2016). Aktualizatsiia prostranstvenno-vremennogo dejksisa v yazyke elektronnoho obshcheniya: na materiale nemetskoyazychnykh Internet-dnevnikov. Dis. kan. filol. nauk. Moskva. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17235/45-Korkishko.pdf>. [in Russian].

Kratkiy zhurnal o poizdi v Moskvu yasnevelmozhnoho Yeho mylosti pana Danyla Apostola voysk yeho imperatorskoho velychestva Zaporozhskykh oboikh storon Dnipra Hetmana (1728). [in Ukrainian].

Le Goff, Zh. (2007). Serednovichna uiava. Pereklad z frants. Yaremy Kravtsia. Lviv: Litopys. [in Ukrainian].

Materialy dlia otechestvennoi istorii (1853) [vyd. M. Sudienko]. Kiev URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001133>. [in Russian].

Natsionalnyi korpus ruskogo yazyka. URL: http://ruscorpora.ru/old/search-mid_rus.html.

Oleshko, Yu. (2014). Deiksys staroukrainskoi propovidi XVII stolittia. *Studia linguistica.* Vyp. 8. S. 508–511. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2014_8_83. [in Ukrainian].

Radziievska, T. V. (2008) Shchodennykovi zapysy yak naratyvizatsiia osobystoho dosvidu. *Styl.* № 7. S. 139–150. [in Ukrainian].

Surovenkov, D. I. (2010) Kategoriia prostranstva v khronike Komita Martselliana (v kontekste rannei latinoyazychnoi khristianskoi khronistiki)// *Drevneishiie gosudarstva Vostochnoi Evropy.* Moskva. [in Russian].

Yakovenko, N. M. (2012). Zhyttieprostir versus identychnist. *Dzerkala identychnosti.* K. : Laurus. [in Ukrainian].

Zinchenko, O. Z. «Domashnii protokol» 1717-1767 rr. heneralnoho pidskarbiia Yakova Markovycha v konteksti ukrainskoho shchodennykarstva XVIII st.dys. kand. filol. nauk, spets.: 10.01.01. K. : In-t lit. im. T. H. Shevchenka, 2017. [in Ukrainian].

SOURCES

Kratkiy zhurnal o poizdi v Moskvu yasnevelmozhnoho Yeho mylosti pana Danyla Apostola voysk yeho imperatorskoho velychestva Zaporozhskykh oboikh storon Dnipra Hetmana (1728), 1, 21.

DICTIONARIES

Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: V 7 t. / AN URSS. In-t movoznavstva im. O.O. Potebni; Redkol. O. S. Melnychuk (holovnyi red.) ta in. K.: Nauk. dumka, 1982. T. 1: A- H / Ukl.: R. V. Boldyriev ta in. 1982.